Д.О. ЯКОВЛЕВ

Дмитро Олександрович Яковлев, аспірант
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого*

ORCID: 0000-0002-9210-3220

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА СПЕЦИФІКА ПРАВОВІДНОСИН ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ

Постановка проблеми. У положеннях чинного цивільного законодавства України, а також у сучасній науковій юридичній літературі термін «конфіденційність» вживається переважно у контексті інформації. Пояснення цьому лежить в характері феномену конфіденційності. Його сутність становить певний стан, за якого обставини правової реальності, а також відомості про них спеціально утаюються (приховуються) особами від широкого загалу. Конфіденційними (утаєними, прихованими) можуть бути як власне обставини правової реальності, так і відомості про них (інформація). Проте, на відміну від відповідних обставин, припинення яких унеможливує їх безпосереднє спостереження учасниками цивільних правовідносин, інформація наділена здатністю зосереджувати відповідне знання, що може бути поширене серед інших осіб спосабами усної та письмової комунікації. У зв'язку з цим у положеннях чинного цивільного законодавства України та в наукових джерелах про конфіденційність стверджується переважно в контексті інформації.

Поряд із тим слід констатувати, що до недавнього часу сфері інформаційних відносин не присвячувалась належна увага цивілістичній літературі. Відповідні суспільні зв'язки стали предметом правового регулювання цілої низки нормативно-правових актів, зокрема Законів України «Про інформацію»¹, «Про звернення громадян»², «Про захист персональних даних»³, «Про доступ до публічної інформації»⁴ та ін., однак у науковому сенсі рівень їх дослідження можна охарактеризувати як фрагментарний.

Водночас окреслений стан речей порушує важливу проблему галузевого підпорядкування відносин із забезпечення конфіденційності, яка набуває особливої актуальності в аспекті Концепції оновлення Цивільного кодексу України, обговорення якої набирає все більших обертів і автори якої прямо наголошують на необхідності чіткого визнання на нормативному рівні тієї обставини, що приватноправові за своєю природою відносини можуть складатись в тому числі і в інформаційній сфері⁵.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правова природа конфіденційності в цивільному праві або окремі її прояви ставали предметом розгляду таких вчених правників, як С.С. Алексєєв, І.В. Венедіктова, Н.Ю. Голубєва, І.В. Жилінкова, О.С. Юффе, Т.С. Ківалова, О.О. Кот, О.В. Кохановська, Н.С. Кузнецова, Р.А. Майданик, О.І. Міхно, Є.О. Мічурін, В.В. Надьон, О.О. Отрадна, М.Д. Пленюк, М.О. Стефанчук, Р.О. Халфіна, Є.О. Харитонов, В.В. Цюра, Ю.І. Чалий, Я.М. Шевченко, С.І. Шимон, Р.Б. Шишка, О.Я. Явор, В.Л. Яроцький та ін.

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні цивільно-правової специфіки правовідносин із забезпечення конфіденційності, зокрема в контексті властивого їм приватноправового характеру та поділу права на окремі галузі.

Основний матеріал дослідження. У цивілістичній літературі досить тривалий час значення інформаційних правовідносин суттєво недооцінювалось. Прикладом цьому може слугувати загальна класифікація цивільних правовідносин, що наводилась О.О. Красавчиковим. Вчений розглядав інформаційні відносини як різновид організаційних відносин і називав їх «організаційно-інформаційними відносинами». На переконання вченого, організаційні відносини в цілому могли будуватись як на засадах координації, так і субординації. При цьому в цивільно-правовому ключі організаційні правовідносини являють собою правовідносини, що засновані на засадах рівності їх учасників та виражають діяльність, яка здійснюється громадянами й організаціями щодо упорядкування своїх взаємозв'язків і координації зусиль у процесі реалізації державної або власної ініціативи.

Сутність же організаційно-інформаційних відносин вчений вбачав у тому, що сторони майнових відносин зобов'язані обмінюватися інформацією, яка надає можливість для розвитку основного, зокрема майнового зв'язку⁶. У цих словах відображається загальне цивілістичне бачення інформаційних відносин цілої епохи. Їм відводилась певною мірою «технічна» роль у формуванні майнових відносин. Інформаційна комунікація розглядалась як інструмент у сфері цивільно-правових зв'язків, однак не як окремий конструкт – правовідношення.

У контексті зазначеного цілком обґрунтованим виглядає висновок, що в радянський період конфіденційність була властива переважно публічно-правовій сфері (державна таємниця, службова інформація тощо).

Однак еволюція відповідних суспільних зв'язків і галузей права привела до того, що відносини, які складаються в інформаційній сфері, почали набувати і яскраво виражені приватноправові ознаки.

У контексті окресленого Н.С. Кузнецова та А.С. Довгерт, аналізуючи здобутки, проблеми та перспективи сучасного цивільного законодавства України, вказують на те, що в сучасних умовах буденно видається наявність в Цивільному кодексі України (далі – ЦК України) книги другої «Особисті немайнові права фізичної особи». Науковці ж, як правило, відмічають новаторський характер цієї книги, завдяки якій ЦК України посідає особливе місце в історії світових кодифікацій⁷. Саме в положеннях зазначеної Книги ЦК України знайшли закріплення такі суб'єктивні цивільні права, як право на особисте життя та його таємницю (ст. 301), право на інформацію (ст. 302), право на особисті папери (ст. 303), право на таємницю кореспонденції (ст. 306) та інші⁸, що виступають юридичною основою самої суті приватності як ознаки цивільних правовідносин, а також становлять нормативно-правовий базис для забезпечення конфіденційності обставин правової реальності та інформації про них. Зазначені нормативно-правові приписи концентровано відображають характер впливу цивільного права на суспільні відносини, що складаються в інформаційній сфері.

У чому ж полягає цивільно-правова специфіка правовідносин із забезпечення конфіденційності? Вбачається, що в їх проникаючих властивостях в рамках приватноправових суспільних зв'язків, що характеризують інтегративний характер інформаційних правовідносин в цілому.

Сутність суспільних відносин, що регулюються положеннями чинного цивільного законодавства України і таким чином стають цивільними правовідносинами, визначається ст. 1 ЦК України, якою встановлюється, що цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників.

До майнових відносин, заснованих на адміністративному або іншому владному підпорядкуванні однієї сторони другій стороні, а також до податкових, бюджетних відносин цивільне законодавство не застосовується, якщо інше не встановлено законом⁹.

Як зазначає О.В. Кохановська, інформаційні правовідносини логічно і доцільно визначати для кожної галузі права, наявність якої доведена через наявність, як мінімум, її предмета і методу¹⁰.

У контексті зазначеного необхідно зазначити, що правовідносини із забезпечення конфіденційності, будучи різновидом інформаційних правовідносин, мають інтегративний характер як в рамках системи приватноправових суспільних зв'язків, так і в рамках системи суспільних зв'язків взагалі в контексті їх поділу на приватні і публічні. Тобто вони можуть складатись як в різних сферах суспільних відносин, урегульованих положеннями приватного права, так і мати публічно-правові ознаки й складатись у сфері управлінських відносин, заснованих на владі та підпорядкуванні.

У цивільно-правовому ключі правовідносини із забезпечення конфіденційності в тому числі як різновид інформаційних правовідносин характеризуються наступним.

1. Це правовідносини, що складаються між юридично рівними особами і базуються на їх вільному волевиявленні та майновій самостійності їх учасників. Навіть якщо конфіденційність поширюється на певні обставини правової реальності, що виникають в рамках управлінських відносин, а також на відомості про такі обставини, її порушення може спричиняти в тому числі майнову шкоду для відповідних суб'єктів. Майновий характер шкоди зумовлює необхідність її відшкодування в межах охоронних цивільних правовідносин.

2. Хоча підставою виникнення правовідносин із забезпечення конфіденційності може бути як цивільно-правовий договір, так і інші юридичні факти, в тому числі безпосередньо факти створення чи одержання інформації, що підлягає утаюванню, метою таких правовідносин виступає забезпечення приватного інтересу. Саме у зв'язку з необхідністю останнього імперативні положення чинного законодавства України, в тому числі Закону України «Про захист персональних даних», можуть безпосередньо накладати певні обмеження щодо використання чи поширення конфіденційної інформації. Договір про конфіденційність може використовуватись учасниками правовідносин, що складаються в інформаційній сфері, як правовий засіб конкретизації їх змісту. Звідси ж слідує і те, що відповідні правовідносини можуть упорядковуватись диспозитивним методом правового регулювання з певними «вкрапленнями» імперативного методу (його частковим використанням). При потраплянні в орбіту правового впливу публічних галузей права такі відносини, будучи суспільними зв'язками, заснованими на владі та підпорядкуванні, можуть потрапляти під вплив переважно імперативного методу правового регулювання.

3. Цивільно-правові відносини із забезпечення конфіденційності можуть мати матеріальний або процесуальний характер¹¹. Процедурний характер властивий відносинам щодо формування суспільних зв'язків з приводу забезпечення конфіденційності. Матеріальний характер мають, як правило, відносини щодо безпосереднього забезпечення конфіденційності, в тому числі пасивною поведінкою (нерозголошенням відомостей). При цьому аналізовані правовідносини можуть мати абсолютний та відносний характер¹². Наприклад, відносинами є правовідносини із забезпечення конфіденційності, що базуються на договорі. Абсолютними є правовідносини щодо володіння конфіденційною інформацією.

Також досліджувані правовідносини можуть бути майновими, зокрема, якщо вони пов'язані з поширенням конфіденційної інформації, або немайновими, наприклад, якщо в їх основу покладено право творця об'єкта інформації на визнання його таким¹³.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи викладене вище, слід погодитись із М.М. Сібільовим, що перелік цивільних відносин, які становлять предмет цивільного права, закріплений у ст. 1 ЦК України, є закритим і його «відкриттю» має передувати значна спеціальна робота, спрямована на

організацію й обговорення питань, пов'язаних із сутністю цивільних (приватних) відносин, що становлять предмет цивільного права¹⁴. Поряд із тим інформаційні відносини взагалі та, зокрема відносини із забезпечення конфіденційності, в цьому сенсі, гармонійно вписались у відповідний законодавчий підхід.

Незважаючи на те, що положення чинного цивільного законодавства України, в тому числі ЦК України, досить епізодично регулюють ці відносини, а до предмета регулювання спеціальних законів включено як приватноправові, так і публічно-правові аспекти суспільних зв'язків, пов'язаних з конфіденційністю обставин правової реальності та інформації про них, їх приватноправова складова має досить чіткі грані, що з впевненістю дозволяють стверджувати, зокрема про цивільно-правовий характер правовідносин із забезпечення конфіденційності. Адже такі відносини можуть складатись між юридично рівними особами і при цьому мати як немайновий, так і майновий характер. Включення ж інформації в юридичну схему ринкових відносин і наділення її значенням об'єкта цивільних прав повністю знімає питання стосовно їх правового характеру.

У зв'язку з цим цивільно-правові відносини із забезпечення конфіденційності переймають специфіку інформаційних відносин, яку в цілому можна охарактеризувати як інтегративність. Такі відносини можуть мати як майновий, так і немайновий характер, і при цьому виникати у різних приватноправових сферах суспільних зв'язків: у сфері цивільного обороту речей, у сфері послуг, при спадкуванні, в інтелектуально-правовій сфері тощо, не втрачаючи при цьому приватноправового характеру.

¹ Про інформацію: Закон України від 2.10.1992 р. № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650 (зі змінами).

² Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 47. Ст. 256 (зі змінами).

³ Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 34. Ст. 481 (зі змінами).

⁴ Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314 (зі змінами).

⁵ Концепція оновлення Цивільного кодексу України / А.С. Довгерт та ін. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. С. 7.

⁶ Красавчиков О.А. Гражданские организационно-правовые отношения. *Антология уральской цивилистики. 1925–1989*. Москва: Статут, 2001. С. 163–164.

⁷ Кузнецова Н.С., Довгерт А.С. Сучасне цивільне законодавство України: здобутки, проблеми, перспективи. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2014. № 1. С. 62.

⁸ Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356 (із змінами).

⁹ Там само. Ст. 1.

¹⁰ Кохановська О.В. Концепція інформаційних правовідносин у сучасній правовій доктрині. *Вісник Хмельницького ін-ту регіон. управління та права*. 2004. № 4 (12). С. 24.

¹¹ Там само. С. 23.

¹² Там само. С. 23.

¹³ Кохановська О.В. Приватно-правове розуміння інформаційних відносин в Україні. *Часопис цивілістики*. Одеса, 2017. Вип. 22. С. 130.

¹⁴ Сібільов М. Предмет приватного (цивільного) права. *Право України*. 2014. № 6. С. 72.

Резюме

Яковлев Д.О. Цивільно-правова специфіка правовідносин із забезпечення конфіденційності.

Стаття присвячена розгляду цивільно-правової специфіки правовідносин із забезпечення конфіденційності в контексті поділу права на галузі і особливостей їх впливу на суспільні зв'язки.

Автор вказує на те, що в цивілістичній літературі досить тривалий час значення інформаційних правовідносин суттєво недооцінювалось. Водночас у сучасних умовах значної актуальності набуває питання галузевого підпорядкування правовідносин із забезпечення конфіденційності, особливо в аспекті Концепції оновлення Цивільного кодексу України.

У статті знаходять розкриття окремі положення інтегративної концепції правовідносин із забезпечення конфіденційності як різновиду інформаційних правовідносин. Окреслюється специфіка підстав їх виникнення, загальні положення про сутність та суб'єктний склад.

Ключові слова: конфіденційність, інформація, інформаційні відносини, інтегративність, рекодифікація.

Резюме

Яковлев Д.А. Гражданско-правовая специфика правоотношений по обеспечению конфиденциальности.

Статья посвящена рассмотрению гражданско-правовой специфики правоотношений по обеспечению конфиденциальности в контексте разграничения права по отраслям и особенностей их воздействия на общественные связи.

Автор указывает, что в цивилистической литературе достаточно долгое время значение информационных правоотношений существенно недооценивалось. В тоже время в современных условиях значительную актуальность приобретает вопрос отраслевой принадлежности правоотношений по обеспечению конфиденциальности, особенно в свете Концепции обновления Гражданского кодекса Украины.

В статье раскрываются отдельные положения интегративной концепции правоотношений по обеспечению конфиденциальности как разновидности информационных правоотношений. Очерчивается специфика оснований их возникновения, общие положения о сущности и субъектном составе.

Ключевые слова: конфиденциальность, информация, информационные отношения, интегративность, рекодификация.

Summary

Dmytro Yakovlev. The civil-juridical specificity of confidentiality relationships.

The article is devoted to consideration of the civil-juridical specificity of confidentiality relationships in context of differentiation the law on branches and specialties of their influence over social connections.

The author states that the value of information legal relationships for a long time was underestimated. But in modern circumstances the issue of civil-juridical specificity of confidentiality relationships in context of separation the branches of law have become urgent, especially in the light of the Concept of modernization the Civil Code of Ukraine.

Despite the episodically regulation of abovementioned relationships by provisions of current civil legislation, including Civil Code of Ukraine, and that special laws regulates private relationships as well as public relationships of confidentiality in information field, the private-juridical signs of appropriate relationships are clear enough. Such relationships can be established with participation of legally equal persons and be material or non-material. At the same time inclusion of information to legal scheme of market circulation and conferring on it the legal regime of relationship's object completely solve the problem of juridical character of such relationships.

The break of confidentiality that leads to material harm can establish private-juridical relationships even if such a break was committed within public relationships. The material character of appropriate harm determines the necessity of its compensation within protective juridical civil mechanisms.

The civil-legal relationships of confidentiality inherit the specificity of information relationships that can be characterized generally as integrability. Such relationships can be material as well as non-material and at the same time they can be established in different spheres of social connections: in sphere of civil circulation of things, in sphere of services, during succession, in legal intellectual sphere etc., and at the same time save their private-juridical character.

Key words: confidentiality, information, information relationships, integrability, recodification.

DOI: 10.36695/2219-5521.4.2020.53

УДК 347.44: 347.254

Л.В. ЯКОВЛЄВА

*Людмила Володимирівна Яковлєва, аспірантка
Науково-дослідного інституту приватного права і
підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН
України**

ORCID: 0000-0002-7636-8341

ДОГОВІР УПРАВЛІННЯ БАГАТОКВАРТИРНИМ БУДИНКОМ ЯК ЮРИДИЧНИЙ ФАКТ ТА ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНЕ ПРАВОВІДНОШЕННЯ

Постановка проблеми. Необхідність проведення аналізу договору управління багатоквартирним будинком як юридичного факту зумовлена насамперед законодавчим підходом до визначення поняття договору як домовленості двох або більше сторін, спрямованої на встановлення, зміну та припинення цивільних прав та обов'язків (ч. 1 ст. 626 ЦК). При цьому згідно з ч. 2 ст. 202 ЦК України договір визначено через поняття дво- чи багатосторонніх правочинів. Отже, цивільно-правовий договір з погляду законодавця є правочиною як дією, спрямованою на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, з урахуванням чого робимо висновок про правочинну природу договору управління багатоквартирним будинком, що у свою чергу зумовлює наділення його характерними ознаками правочинів.

З огляду на вказане договір управління багатоквартирним будинком повинен відповідати загальним вимогам, що передбачені ст. 203 ЦК України та є необхідними для визнання його чинним. Це, зокрема, вимога щодо відповідності змісту правочину ЦК України, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам; наявність в особи необхідного обсягу цивільної дієздатності; вільне волевиявлення учасника правочину; вчинення правочину у формі, встановленій законом; спрямованість правочину на реальне настання правових наслідків, що зумовлені ним та ін.

Слушною з цього приводу є висловлена М.Д. Пленюк позиція щодо значення договору саме як юридичного факту. Так, на думку дослідниці, юридичний факт може означати: 1) породження юридичних наслідків в результаті настання відповідних обставин. Наприклад, для настання договірних зобов'язань достатньо факту укладення договору, оскільки згідно зі ст. 626 ЦК України договір набирає законної сили з моменту його укладення. Відповідно, юридичний факт в цьому аспекті відіграє одномоментну роль, не маючи в основі змісту прав та обов'язків сторін, адже акцент робиться на момент укладення, тому увага щодо прав та суб'єктивних обов'язків абстрагується; 2) появу у конкретних осіб в силу здійснення юридичного факту прав і обов'язків. У цьому випадку юридичний факт виражає перенесення на визначених осіб, внаслідок здійснення договірного зобов'язання, лише тих прав і обов'язків, які, за загальним правилом, передбачені законом або іншими нормативно-правовими актами¹.

© Л.В. Яковлєва, 2020

* *Liudmyla Yakovlieva, Postgraduate student of Academician F.H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the NALS of Ukraine*